2020

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ВАЗИРЛИГИ

Рўйхатга олинди:
№ БД-5510200-3.05.
2021 йил "04" 06

Соғлиқни сақлаш вазирлиги
121 - сонли буйруғи
2021 йил "04" 06

3.05. ХИРУРГИЯ МОДУЛИ ДАСТУРИ
ХАРБИЙ ДАЛА ХИРУРГИЯСИ

Билим соҳаси:	500000	- Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий таъминот
Таълим соҳаси:	510000	- Соғлиқни сақлаш
Таълим йўналиши:	5510200	- Педиатрия иши

Тошкент – 2021

Тузувчилар:

Ш.А. Дадаев	ТошПТИ Хирургик касалликлар кафедраси мудири, профессор, т.ф.д.
И.В. Мельник	ТошПТИ Хирургик касалликлар кафедраси ассистенти, т.ф.н.
Ш.Ш. Исаков	ТошПТИ Хирургик касалликлар кафедраси ассистенти.
С.М.Хасанов	ТошПТИ Хирургик касалликлар кафедраси ассистенти.

Тақризчилар:

Ф.А. Даутов	–	ТошВМОИ Хирургия ва болалар хирургияси кафедраси профессори, т.ф.д.
Т.А. Аскаров	–	ТошПТИ Умумий хирургия, топографик анатомия ва оператив хирургия асослари кафедраси мудири, профессор, т.ф.д.

Модул дастури Тошкент Педиатрия тиббиёт институтида ишлаб чиқилди.

Модул дастури Тошкент Педиатрия тиббиёт нститути Кенгашида кўриб чиқилган ва тавсия қилинган (2021 йил " 27 " январдаги " 8 "-сонли баённома).

Модуль дастури Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги ҳузуридаги тиббиёт ва фармацевтика узлуксиз касбий таълими муассасалараро Мувофиқлаштириш кенгашининг 2021йил "13" "04" "03 сонли баённомаси билан маъқулланган.

Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлигининг 2021 йил "4" июн даги 121-сонли буйруғининг 1- иловаси билан модул дастури рўйхати тасдиқланган.

1. Ўқув модулининг долзарблиги ва олий таълимдаги ўрни

Харбий дала хирургияси модули ўз ичида тиббий эвакуация даврида жанговар жарохатлар патологияси, уларнинг клиник кечиши, ташхислаш ва даволаш усулларини хамда ярадор ва жарохатланганларга хирургик ёрдам кўрсатиш хақидаги илмий тизимлаштирилган билимларни сақлайдиг. Модул клиник модуллар блокига таалуқли бўлиб, 5 курсда ўқитилади.

Модулни ўқитиш учун анатомия, топографик анатомия ва травматология модуллари замин ҳисобланади. У бошқа модуллар билан биргаликда организм тўғрисида яхлит маълумотга эга бўлишни, шу билан бирга талабада клиник фикрлаш қобилиятини ривожланишини таъминлайди.

Модул дастури тиббий таълим сохасининг Ўзбекистон Республикаси Давлат таълим стандарти, Педиатрия иши бакалавриат таълим йўналишининг Малака талабларига асосланган ҳолда тузилган. Мазкур модул дастури мавзулари тиббиёт олий таълим муассасалари бакалавриат босқичи клиник модулларининг дастур мавзулари билан узвий боғлиқ ҳолда яратилади.

2. Ўқув модулининг мақсади ва вазифалари

2.1. Модулнинг мақсади- Харбий дала хирургияси модули ўқитишдан мақсад талабаларнинг билимларини шакллантириш ва замонавий жанговор жарроҳлик жароҳатларининг пайдо бўлиши, кечиши, ташхиси ва даволашнинг хусусиятлари, тинчлик ва тиббий эвакуация даврида жарроҳлик ёрдамини кўрсатиш тартиби, кучлари ва воситалари тўғрисида илмий билимларга эга бўлишдир.

–Тинчлик даври фавқулодда вазиятлар ва уруш даврида босқичма-босқич давалаш, вақтида хирургик ёрдам ташкиллаштиришнинг асосий принципларини;

–Ўқотув қуролдан жарохатланишнинг пайдо бўлиш сабаби ва механизмларини, улар диагностикаси ва даволашниг хусусиятлари.

–Замонавий ўқротув қурол, қушма, кўплаб, комбинацияланган жарохатларининг пайдо бўлиш хусусиятлари, кечиши ва диагностикаси.

–Жарохат инфекциясининг, травматик ва куйиш шокининг, узоқ муддат эзилиш синдромининг, хар-хил локализацияли жарохатларнинг клиник белгиларини, диагностика, профилактика ва даволаш усулларини.

2. 2. Модулнинг вазифалари **-** талабаларга харбий дала хирургияси беморнинг оғирлик даражасини, уни келтириб чиқарувчи омиллар – яъни касаллик патогенези, клиник манзараси, бу холатларга адекват бахо бера олишлик ва тиббиётдаги янги ютуқларидан, тиббиёт техникаси асбоб-ускуналаридан тўғри ва жойида фойдаланиш, тўғри ташхис қўйиш ва тўғри операция усулини танлаш кишилар хаётини сақлаб қолишдаги хатти-харакатларни, реабилитация масалаларини хал этишни ургатади.

2.3. ***Модул бўйича талабаларнинг билим, кўникмаларига қўйиладиган талаблар:***

Талаба:

- харбий дала хирургияси модулида хирургик беморларда учрайдиган касалликлар этиологияси, патогенези, клиникаси, асоратлари, даволаш усуллари хақида ***тасаввурга эга бўлиши***;
- лаборатор, ультратовуш текшируви, рентгенологик текширув натижаларини таҳлил килишни;
- тўқималар шикастида энг кўп учрайдиган касалликларининг асоратлари, уларнинг келиб чиқиши, ривожланиши, олдини олиш чоралари;
- жароҳатлар ва хирургик касалликлар билан беморларни сурункалашиш ва асоратланиш профилактика қилиш принципларини;
- жарроҳлик жароҳатларнинг этиологияси, патогенези, таснифи, клиник кўриниши, ташхиси ва дифферентсиал диагностикаси;
- тиббий эвакуация босқичларида тиббий саралаш, жарроҳлик ёрдамини кўрсатиш тартиби асосларини ***билиши ва улардан фойдалана олиши керак***;
- касаллик сабабини топиш, хавфли ҳолатларда бемор ахволининг оғирлигини баҳолаш бирламчи шифокор ёрдамини кўрсатиш ва келгуси тиббий ёрдами тактикасини аниқлаш, беморни лаборатория ва бошқа инструментал усуллардан фойдаланилган ҳолда клиник текшириш, клиник диагзноз қўйиш, беморнинг ёши, касалликнинг патогенетик ва индивидуал хоссаларини хисобга олган ҳолда даво тактикасини аниқлаш ***кўникмаларга эга бўлиши керак.***

3. Асосий қисм

3.1. Модулдаги маъруза машғулотлари мавзулари ва мазмуни, ташкил бўйича умумий кўрсатма ва тавсиялар.

1-мавзу: Ҳарбий дала хирургияси модули, вазифалари. Уруш пайтида ва фавқулотда вазиятларда хирургик ёрдамини кўрсатишни ташкил этиш асослари. Тиббий саралаш.

2-мавзу: Ўқотув жарохат. морфологияси. Жарохат баллистикаси. Замонавий ўқ-дориларнинг зарарли таъсирининг хусусиятлари. Мина - портловчи жарохатлар. Жарохатларга хирургик ишлов бериш.

3-мавзу: Ўқотар жарохатларнинг инфекцион асоратлари. Анаэроб инфекция. Қоқшол. Даволаш. Олдини олиш.

4-мавзу: Замонавий қўпорувчи воситалар ва уларнинг бузувчи омиллари. Ядро, кимёвий, бактериологик қуроллар. Асосий хусусиятлари. Нур касаллиги. Қўшма жарохатлар. Шахсий ҳимоя воситалари.Ттиббий ёрдам ва тиббий эвакуация босқичларида саралашнинг хусусиятлари.

3.2. Модулдаги амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича умумий кўрсатма ва тавсиялар:

3.2.1.Модулдаги амалий машғулотларнинг мавзулар рўйхати:

1-мавзу: Ҳарбий дала хирургияси модули вазифалари. Мақсади. Ҳарбий тиббий доктрина. Тиббий ёрдам кўрсатиш босқичлари. Тиббий ёрдам турлари. Тиббий саралаш. Фавқулотда вазиятларда тиббий ёрдам кўрсатиш ва ярадорларни саралашнинг ўзигахосликлари.

2-мавзу: Замонавий жанговар травма. Ўқотув қурол жарохатлари. Таснифи. Морфологияси. Жарохатбаллистикаси. Жарохатларга хирургик ишлов бериш турлари. Бажариш бажариш техникаси ва асосий этаплари. Мина- портловчи травма ва жароҳатлар. Жарохат инфекцияси. Инфекцион асоратларнинг таснифи. Токсик- резептив иситма ва жарохат сепсиси. Анаероб ва чириш инфекцияси. Хирургик инфекциясини даволашнинг умумий мезонлари. Қоқшол.

3-мавзу: Қон кетиши. Таснифи. Қон кетишни тўхтатиш усуллари. Қон йўқотиш. Таърифи. Қон йўқотиш ҳажмини аниқлаш усуллари. Геморрагик шок. Таснифлаш. Клиника. Даволашнинг асосий мезонлари. Қон қуйиш. Кўрсатмалар. Қўллаш мумкин бўлмаган ҳолатлар Асоратлар.

4-мавзу: Травма. Травматик омиллар. Травма ва жарохатланиш турлари. Травматик шок.Этиологияси. Патогенези. Клиникаси.
Диагностикаси. Даволаш тамойиллари. Узоқ муддатли сиқилиш синдроми.
Кардиопулмонар реанимация. Бош чаноқи ва орқамия умуртқасининг жангавор травмаси. Таснифлаш. Клиник кўриниши. Диагностика. Эвакуация босқичларида тиббий ёрдам. Глазго шкаласи.

5-мавзу: Кўкрак қафасининг жанговар травмаси. Гемоторакс. Пневмоторакс. Парадоксал нафас олиш. “флотацияланувчи” қовурға синиши. Юрак лат ейиши. Юрак жарохатлари. Клиник кўриниши. Торако-абдоминал жароҳатлар. Тиббий эвакуация босқичларида тиббий ёрдам кўрсатиш . Қорин бўшлиғи органларининг жангавор жарохати, ичи бўш органлар зарарланиши. Паренхиматоз органларнинг Травмаси. Клиник диагностикаси. Тиббий эвакуация босқичларида даволаш.
Лапаростомия. Абдомино-торакал жарохатлар. Сийдик-жинсий аъзолар тизимининг травмаси. Суякларда ўқотув жароҳатлар. Портлов жарохатлари. Бўғимларнинг ўқотув қурол жарохатлари. Тоз травмалари. Ретроперитонеал гематома. Тиббий эвакуация босқичларида даволаш.

6-мавзу: Совуқдан травма. Таснифи. Тиббий эвакуация босқичларида даволаш. Термик куйишлар таснифи, клиникаси, диагностикаси. Тиббий эвакуация босқичларида даволаш. Куйиш касаллиги. Даволаш тамойиллари. Музлаш турлари. Даволаш.

3.2.2. Модулдаги амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича умумий кўрсатма ва тавсиялар:

Талабаларнинг Ҳарбий дала хирургияси модули буйича клиник амалиёти, таълим жараёнинг 50% ташкил килади ва касалхоналарнинг хирургия булимларида утказилади.

Амалий машғулотлар мультимедиа қурилмалари билан жиҳозланган аудиторияда бир академик гуруҳга бир ўқитувчи томонидан ўтказилади.

Амалий машғулотларни ўтказишда қуйидаги дидактик тамойилларга амал қилинади:

- Амалий машғулотларни мақсадини аниқ белгилаб олиш;
- Ўқитувчининг инновацион педагогик фаолияти бўйича билимларни чуқурлаштириш имкониятларига талабаларда қизиқиш уйғотиш;
- Талабада натижани мустақил равишда қўлга киритиш имкониятини таъминлаш;
- Талабани назарий-методиқ жиҳатдан тайёрлаш ва ҳ.к.

3.4. Модулни ўқитиш давомида эгалланадиган амалий кўникмалар ва компетенциялар:

Модул давомида эгалланадиган амалий кўникмалар рўйҳати:

1. Ярадор ёки жароҳатланган шахснинг дастлабки тиббий маълумотномасини тўлдириш (100-шакл).
2. Плевра бўшлиғини пункция қилиш (кўрсатмалар, жиҳозлар, бажариш техникаси, пункция жойи).
3. Кўкрак қафасини герметикловчи боғич (кўрсатмалар, жиҳозлар, бажариш техникаси).
4. Плевра бўшлиғидан фаол ва пассив аспиратсия (кўрсатмалар, жиҳозлар, бажариш техникаси).
5. Плевра бўшлиғининг торакоцентез ва дренажланиши (кўрсатмалар, жиҳозлар, бажариш техникаси, стандарт нуқталар).
6. Қовурғаларнинг синишларида оғриқсизлантириш (турли усулларга кўрсатмалар, жиҳозлар, бажариш техникаси).
7. Рувелуа-Грегуар, Петров, Эффендиев синамалари (кўрсатмалар, бажариш техникаси, натижаларни шарҳлаш).
8. Кўкрак қафасига махкамловчи боғич (кўрсатмалар, ускуналар, бажариш техникаси).
9. Куйишнинг чуқурлигини аниқлашнинг асосий йўналишли белгилари.
10. Тос ички блокадаси (кўрсатмалар, жиҳозлар, бажариш техникаси, таъсир қилиш механизми).

Модул давомида эгалланадиган компетенциялар (номи, коди) рўйхати:

УК 1[1]. Абстракт фикр юритиш, ходисаларни таҳлил ва синтез қилиш қобилиятига эга бўлиш;

[1] УКК – умумий касбий компетенция

УК 2. Дунёқарашни шакллантириш учун фалсафий билимларнинг асосларидан фойдаланиш қобилияти;
УК 3. Ностандарт вазиятларда ҳаракат қилиш қобилияти, қабул қилинган қарорлар учун ижтимоий ва аҳлоқий жавобгарликни олишга тайёрлик;
УК 4. Ўз-ўзини ривожлантиришга, англашга, ўқишга, ижодий салоҳиятдан фойдаланишга тайёрлик;
УКК 1[2]. Касбий фаолиятнинг стандарт вазифаларини ахборот, библиографик манбалар, биотиббиёт терминологияси, ахборот-коммуникация технологиялари ва ахборот хавфсизлигининг асосий талабларини ҳисобга олган ҳолда ҳал қилишга тайёрлик;
УКК 2. Профессионал фаолиятдаги муаммоларни ҳал қилиш учун оғзаки ва ёзма равишда рус ва хорижий тилларда мулоқот қилишга тайёрлик;
УКК 3. Тиббий хужжатларни юритишга тайёргалик;
УКК 4. Антропометрик текширувлар ўтказа билиш ва текширилувчиларнинг саломатлик холатини бахолаш билиш;
УКК 5. Тиббий текширувлар ўтказишда кўзда тутилган тиббий асбоблардан фойдаланишга тайёрлик.

Модул давомида клиник ўқув амалиётни ташкил этиш бўйича умумий кўрсатма ва тавсиялар:

Талабаларнинг клиник ўқув амалиётлари кафедра клиник базаларида ўтказилади. Амалий машғулотда амалий кўникмаларга ўргатиш жараёни батафсил режалаштирилади ва 3 босқични ўз ичига олади:

1. Кириш қисми – машғулотнинг мақсади ва вазифалари аниқланади, ўрганилаётган кўникмадан фойдаланишнинг мотивацион асоси, унинг назарий жиҳатлари муҳокама қилинади. Агар техник воситаларни қўллаш талаб этилса (УТТ, рентген текширув апарати, ЭКГ асбоби, тонометр ва ш.ў.), унда уларнинг таъсир механизми, қўллаш техникаси таништирилади.
2. Кўникмани намойиш қилиб бериш ва кўп марта машқ қилиш – бунда кўникмани босқичларга тўғри тақсимлашга алоҳида эътибор қаратилади. Тескари алоқани олгунга қадар, яъни ўрганаётган шахс мустақил, бироқ педагог назорати остида бажара олганда, кўникмани бажаришнинг барча босқичларини умумлаштириш, ўзаро бир-бирида кўп марта машқ қилиш ва амалий кўникмага эга бўлиш.
3. Хулоса – талаба ушбу кўникманинг педагог назоратида аҳамиятини муҳокама қилиш ва уни турли вазиятларда қўллаш. Ўқитиш жараёнида юзага келган муамммоларни аниқлаш ва ҳал қилиш.

[2] УК- умумий компетенция

Талабаларга бажарилаётган амаллар алгоритми мавжуд бўлиши лозим (кафедранинг услубий қўлланмасида касбий йўриқномалар батафсил ёритилган, ўқув хонаси деворига схема кўринишида осиб қўйилган бўлиши лозим).Ўқитувчи назорат қилади ва керак бўлганда талабалар ишидаги хатоликларни тўғрилайди. Талаба, унинг хатоси нимада эканлигини, ўқитувчига ва бошқа талабаларга тушунтириб беради ва сўнгра муолажани такрорлайди. Интерфаоллик шунда намоён бўладики, бунда бошқа талабалар эксперт сифатида чиқишга ва ўқитилаётган талабанинг амалий кўникмани тўғри ўзлаштирганлигини баҳолашга тайёр бўлишлари лозим.

Машғулот сўнггида ўқитувчи ҳар бир талабанинг амалий кўникмани ўзлаштирганлик даражасини баҳолайди. Талаба амалий кўникмани ўзлаштира олмаган вазиятларда, машғулотдан ташқари вақтда мустақил ўзлаштириш тавсия этилади.

4. Мустақил таълим ва мустақил ишлар, ташкил этиш бўйича кўрсатма ва тавсиялар

4.1.Тавсия этилаётган мустақил ишларнинг мавзулар рўйхати:

1. Ҳарбий дала хирургиясининг модул сифатида шаклланиш тарихи. Асосий хирургик мактаблари ва уларнинг вакиллари. Ўзбекистон Ҳарбий хирургияси мактаби. Вакиллари.
2. Асептика, антисептика. МПБ, ОМО, ОМБ, ВПГ ни ташкил қилиниши, тузилиши, фаолиятининг асосий мезонлари.
3. Политравма. Тушунчаси. Ташхис ва даволашнинг асосий мезонлари.
4. Травматик касаллик. Таърифи даврлари. Клиник кўриниш. Диагностикаси. Даволаш.
5. Транспорт иммобилизацияси. Бўйин, умуртқа поғонаси, тос суякларининг Травмасида транспорт иммобилизациясининг ўзигахосликлари.
6. Оёқлар ва қўллар ампутацияси ва экзартикуляцияси. Асосий турлари. Бажариш техникаси.
7. Чўкиш. Турлари. Биринчи ёрдам.
8. "Хандақ оёғи." Клиника. Диагностика. Даволаш.
9. Куйдирги. Клиник кўриниш. Диагностика. Даволаш. Жарохат ўчоғида бажариладиган амаллар.
10. Углерод оксиди билан заҳарланиш. Клиника.Диагностика. Даволаш.

4.2. Тавсия этилаётган мустақил ишларнинг шакллари:

Харбий дала хирургияси модули бўйича тавсия этилаётган мустақил ишлар модул тизимида талаба мустақил ишни ташкил этишда қуйидагилардан фойдаланади:

- Рефератлар тайёрлайди ва химоя қилади
- Презентациялар тайёрлайди.
- Органайзерлар тузади

- Докладлар тайёрлайди.
- Муаммога йўналтирилган вазиятли масалалар ечади.

4.3. Мустақил таълим ва мустақил ишларни ташкил этиш бўйича умумий кўрсатма ва тавсиялар:

Харбий дала хирургияси модули бўйича мустақил иш аудитория ва аудиториядан ташқари ўтказилади.

Талаба мустақил ишни ташкил этишда қуйидаги шакллардан фойдаланилади:

- аудитория машғулотларидан ташқари тренажёр, виртуал физиологияда тақдим этилган амалий кўникмаларни педагог назоратида сон ва сифат жихатдан бажариш ва амалий кўникмаларни ўзлаштириш дафтарларида акс эттириш;
- айрим назарий мавзуларни ўқув адабиётлари ёрдамида мустақил ўзлаштириш;
- берилган мавзу бўйича ахборот (реферат) тайёрлаш;
- модулнинг бўлимлари ёки мавзулари устида махсус ёки илмий адабиётлар (монографиялар, мақолалар) бўйича ишлаш ва маърузалар қилиш;
- вазиятли ва клиник муаммоларга йўналтирилган вазиятли масалалар ечиш;
- моделлар ясаш, кроссвордлар тузиш, органайзерлар тузиш ва ҳ.к.

Харбий дала хирургияси модули бўйича курс иши режада кўзда тутилмаган.

Модул бўйича талабалар билимини назорат қилиш турлари ва баҳолаш мезонлари

Харбий дала хирургияси модули бўйича назорат турлари ва баҳолаш мезонлари ҳақидаги маълумот модул бўйича биринчи машғулотда талабаларга эълон қилинади.

Талабаларнинг модул бўйича ўзлаштириш даражасининг Давлат таълим стандартларига мувофиқлигини таъминлаш учун қуйидаги назорат турлари ўтказилади:

- жорий назорат (ЖН);
- якуний назорат (ЯН).

Модулга ажратилган 2 та кредитни талаба ЖН давомида йиғади.

ЖОРИЙ НАЗОРАТ (ЖН)

Жорий назоратда талабанинг модул мавзулари бўйича билим, амалий кўникма ва компетенцияларни эгаллаш даражасини аниқлаш ва баҳолаб

бориш кўзда тутилади. Харбий дала хирургияси модули бўйича ЖН оғзаки, ўргатувчи-назорат тестлари, тарқатма материаллари билан ишлаш, вазиятли масалалар, уйга берилган вазифаларни текшириш ва шу каби бошқа шаклларда ўтказилиши мумкин.

Баҳолашда талабанинг билим даражаси, амалий машғулот материалларини ўзлаштириши, назарий материал муҳокамасида ва таълимнинг интерактив усулларида иштирокининг фаоллик даражаси, шунингдек, амалий билим ва кўникмаларни ўзлаштириш даражаси, компетенцияларни эгаллаш (яъни назарий, аналитик ва амалий ёндошувлар) ҳисобга олинади.

Ҳар бир машғулотда барча талабалар баҳоланиши шарт. Максимал балл 100, ўтиш бали 55 балл.

Жорий назоратда талабалар билими таълим моделига асосланган холда назарий ва амалий босқичларда амалга оширилади.

Талаба хар бир бўлимдан белгиланган кредитларни тўплагандан кейингина якуний назоратга киритилади.

Модул бўйича таълим олувчи рейтинги қуйидагича аниқланади:

Балл	**ECTS баҳо**	**ECTS нинг таърифи**		**Баҳо**	**Таърифи**
86-100	A	"аъло" – аъло натижа, минимал ҳатоликлар билан	модул дастурининг барча бўлимлари бўйича тизимли, тўла ва чуқур билимга эга бўлиши, зарур далиллар билан асослай олиши; терминологиядан (шу жумладан, илмий, хорижий тилда ҳам) аниқ, ўз ўрнида фойдаланиши, саволларга жавобни мантиқан тўғри, стилистик саводли равишда ифодалаши; муаммоли саволларни аниқлаши, ўз қарашларини илмий-амалий тилда асослаб бера олиши; модулнинг таянч тушунчаларини билиши ва уни қисқа вақт ичида илмий ва амалий масалаларни ечишда самарали қўллай олиши; ностандарт вазиятларда муаммоларни мустақил ва ижодий ҳал қила олиш қобилиятини кўрсата олиши; амалий кўникмаларни мустақил равишда тўлиқ бажара олиши (сифати ва белгиланган сони жиҳатдан) ва компетенцияларни тўлиқ эгаллаши;	5	аъло

			амалий масалаларни қисқа, асосланган ва рационал равишда ҳал этиши; модул дастурида тавсия этилган асосий ва қўшимча адабиётларни тўлиқ ва чуқур ўзлаштириши; модул бўйича назариялар, концепциялар ва йўналишлар моҳиятини англаш, уларга танқидий баҳо бериш ва бошқа модуллар илмий ютуқларини қўллай олиши; назарий ва амалий машғулотларда бутун семестр мобайнида ижодий ва мустақил қатнашиши, гуруҳли муҳокамаларда фаол бўлиши, вазифаларни бажаришда юқори маданият даражасига эга бўлиши лозим;		
81-85	B	"жуда яхши" – ўртадан юқори натижа, айрим ҳатоликлар билан	модул дастурининг барча бўлимлари бўйича тизимли, тўла ва чуқур билимга эга бўлиши, зарур далиллар билан асослай олиши; терминологиядан (шу жумладан, илмий, хорижий тилда ҳам) аниқ, ўз ўрнида фойдаланиши, саволларга жавобни мантиқан тўғри, стилистик саводли равишда ифодалаши; ўз фикрини исботлашда ёки бошқа назарий материални баён қилишда юзага келган ноаниқликларни мустақил бартараф эта олиши; модулнинг таянч тушунчаларини билиши, қисқа вақт ичида илмий ва касбий вазифаларни қўйиш ҳамда ҳал қилишда ундан унумли фойдаланиши; стандарт вазиятларда муаммоларни ўқув дастури доирасида мустақил ҳал қила олиши; амалий кўникмаларни мустақил равишда тўлиқ бажара олиши (сифати ва белгиланган сони жиҳатдан) ва компетенцияларни тўлиқ эгаллаши; амалий машғулотларда норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни яхши билишини намойиш қилиши, ушбу билимларни янги вазиятларда тўғри (лекин доим ҳам рационал эмас) қўллай олиши, бажарилган иш натижаларини етарли даражада расмийлаштира олмаганлиги;	4	яхши

			модул дастурида тавсия қилинган асосий адабиётларни ўзлаштириши; ўрганилаётган модул бўйича назариялар, концепциялар ва йўналишлар моҳиятини англай олиши ва уларга танқидий баҳо бериши; назарий ва амалий машғулотларда бутун семестр мобайнида ижодий ва мустақил қатнашиши, гуруҳли муҳокамаларда фаол бўлиши, вазифаларни бажаришда жуда яхши маданият даражасига эга бўлиши лозим;		
71-80	C	"яхши" – ўртача натижа, сезиларли ҳатоликлар билан	модул дастурининг барча бўлимлари бўйича тизимли, тўла ва чуқур билимга эга бўлиши, зарур далиллар билан асослай олиши, аммо бир оз камчиликлар билан; терминологиядан (шу жумладан, илмий, хорижий тилда ҳам) аниқ, ўз ўрнида фойдаланиши, саволларга жавобни мантиқан тўғри, стилистик саводли равишда ифодалаши; ўз фикрини исботлашда ёки бошқа назарий материални баён қилишда юзага келган ноаниқликларни мустақил бартараф эта олиши; модулнинг таянч тушунчаларини билиши, қисқа вақт ичида илмий ва касбий вазифаларни қўйиш ҳамда ҳал қилишда ундан унумли фойдаланиши; стандарт вазиятларда муаммоларни ўқув дастури доирасида мустақил ҳал қила олиши; амалий кўникмаларни мустақил равишда бажара олиши (сифати ва белгиланган сони жиҳатдан) ва компетенцияларни эгаллаши, аммо бир оз камчиликлар билан; амалий машғулотларда норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни яхши билишини намойиш қилиши, ушбу билимларни янги вазиятларда тўғри (лекин доим ҳам рационал эмас) қўллай олиши, бажарилган иш натижаларини етарли даражада расмийлаштира олмаганлиги;		

			модул дастурида тавсия қилинган асосий адабиётларни ўзлаштириши; ўрганилаётган модул бўйича назариялар, концепциялар ва йўналишлар моҳиятини англай олиши ва уларга танқидий баҳо бериши; назарий ва амалий машғулотларда бутун семестр мобайнида ижодий ва мустақил қатнашиши, гуруҳли муҳокамаларда фаол бўлиши, вазифаларни бажаришда яхши даражага эга бўлиши лозим;		
60-70	D	"қониқарли" – суст натижа, қўпол камчиликлар билан	давлат таълим стандартлари (талаблари) доирасида етарли билим ҳажмига эга бўлиши; терминологияни ишлатиши, саволларга жавобларни тўғри баён қилиши, лекин бунда айрим хатоларга йўл қўйиши; жавоб беришга ёки айрим махсус кўникмаларни намойиш қилишда қийналганда, модул бўйича асосий тушунчага эга эканлигини намойиш этиши; амалий кўникмаларни (сифати ва белгиланган сони жиҳатдан) мустақил аммо ҳатоликлар билан тўлиқ бажара олиши; компетенцияларни мустақил, аммо ҳатоликлар билан эгаллаши; модулининг умумий тушунчалари бўйича қисман билимга эга бўлиши ва уни стандарт (намунавий) вазиятларни ҳал этишда қўллай олиши; педагог ходим ёрдами билан стандарт вазиятларни ҳал эта олиши; ўқилаётган модул бўйича асосий назариялар, концепциялар ва йўналишлар моҳиятини англаши, уларга баҳо бера олиши; назарий ва амалий машғулотларда педагог ходим раҳбарлигида қатнашиши, вазифаларни бажаришда етарли маданият даражасига эга бўлиши лозим;	3	Қони қарли
55-59	E	"ўрта" – минимал натижага тенг	давлат таълим стандартлари (талаблари) доирасида қониқарли билим ҳажмига эга бўлиши; терминологияни ишлатиши, саволларга жавобларни тўғри баён		

			қилиши, лекин бунда айрим қўпол хатоларга йўл қўйиши; жавоб беришга ёки айрим махсус кўникмаларни намойиш қилишда қийналганда ва ҳатоларга йўл қўйганда, модул бўйича асосий тушунчага эга эканлигини намойиш этиши; амалий кўникмаларни (сифати ва белгиланган сони жиҳатдан) мустақил эмас ва ҳатоликлар билан тўлиқ бажара олиши; компетенцияларни мустақил эмас ва ҳатоликлар билан эгаллаши; модулининг умумий тушунчалари бўйича қисман билимга эга бўлиши ва уни стандарт (намунавий) вазиятларни ҳал этишда қўллай олиши; педагог ходим ёрдами билан стандарт вазиятларни ҳал эта олиши; ўқилаётган модул бўйича асосий назариялар, концепциялар ва йўналишлар моҳиятини англаши, уларга баҳо бера олиши; назарий ва амалий машғулотларда педагог ходим раҳбарлигида қатнашиши, вазифаларни бажаришда етарли маданият даражасига эга бўлиши лозим;		
31-54	FX	"қониқарсиз" – минимал даражадаги билимларни олиш учун қўшимча мустақил ўзлаштириши зарур	давлат таълим стандартлари (талаблари) доирасида фақат айрим фрагментар билимларга эга бўлса; илмий терминларни ишлата олмаса ёки жавоб беришда жиддий мантиқий хатоларга йўл қўйса; назарий ва амалий машғулотларда пассив қатнашиб, вазифалар бажариш маданиятининг паст даражасига эга бўлса; амалий кўникмаларга ва компетенцияларга эга бўлмаса, ўз хатоларини ҳатто педагог ходим тавсиялари ёрдамида ҳам тўғрилай олмаса.	2	Қони қарсиз
0-30	F	"мутлоқ қониқарсиз" – тўлиқ қайта ўзлаштириши лозим	давлат таълим стандартлари (талаблари) доирасида фақат айрим фрагментар билимларга эга бўлса; терминларни ишлата олмаса ёки жавоб беришда жиддий ва қўпол мантиқий хатоларга йўл қўйса ёки умуман жавоб бермаса;		

			назарий ва амалий машғулотларда пассив қатнашиб, вазифалар бажариш маданиятининг паст даражасига эга бўлса ёки умуман бажармаса; амалий кўникмаларга ва компетенцияларга эга бўлмаса, ўз хатоларини ҳатто педагог ходим тавсиялари ёрдамида ҳам тўғрилай олмаса.		

ЯКУНИЙ НАЗОРАТ (ЯН)

ЖНга ажратилган кредитларни тўлиқ тўплаган талаба ЯНга киритилади. ЯНда талабанинг билим, амалий кўникма ва малакалари модулнинг умумий мазмуни доирасида баҳоланади. ЯН модул бўйича ўқув машғулотлари тугаганидан кейин ўтказилади. ЯНда саралаш балини (55 балл) йиға олмаган талаба ЯНдан ўтмаган ва модулни ўзлаштирмаган деб ҳисобланади (ЖН да кредитни тўлиқ йиққан бўлса ҳам). Таълим муассасаси ректорининг буйруғи билан ички назорат ва мониторинг бўлими раҳбарлигида тузилган комиссия иштирокида якуний назоратни ўтказиш жараёни даврий равишда ўрганиб борилади ва уни ўтказиш тартиблари бузилган ҳолларда, якуний назорат натижалари бекор қилинади ва якуний назорат қайта ўтказилади.

Касаллиги сабабли якуний назоратни топшира олмаган талабаларга факультет декани фармойиши асосида, ўқишни бошлаганидан сўнг икки ҳафта муддатда топширишга рухсат берилади.

Семестр якунида якуний назоратда саралаш балидан кам балл тўплаган талаба академик қарздор ҳисобланади.

Академик қарздор талабаларга семестр тугаганидан кейин қайта ўзлаштириш учун бир ой муддат берилади. Шу муддат давомида модулни ўзлаштира олмаган талаба факультет декани тавсиясига кўра белгиланган тартибда ректорнинг буйруғи билан талабалар сафидан четлаштирилади.

Талаба назорат натижаларидан норози бўлса, модул бўйича назорат тури натижалари эълон қилинган вақтдан бошлаб бир кун мобайнида факультет деканига ариза билан мурожат этиши мумкин. Бундай ҳолда факультет деканининг тақдимномасига кўра ректор буйруғи билан 3 (уч) аъзодан кам бўлмаган таркибда апелляция комиссияси ташкил этилади.

Апелляция комиссияси талабаларнинг аризаларини кўриб чиқиб, шу куннинг ўзида хулосасини билдиради.

Баҳолашнинг ўрнатилган талаблар асосида белгиланган муддатларда ўтказилиши ҳамда расмийлаштирилиши факультет декани, кафедра мудири, ўқув бўлими ҳамда ички назорат ва мониторинг бўлими томонидан назорат қилинади.

5. Асосий ва қўшимча ўқув адабиётлар ҳамда ахборот манбаалари

5.1.Асосий адабиётлар.

1. Гуманенко Е.К. Военно-полевая хирургия. М. 2008г.
2. Кариев В., Саидова Т . Ҳарбий дала жарроҳлиги .Т . 2007й.
3. Каримов Ш. И. Хирургик касалликлар. Т. 2011й.

5.2.Қўшимча адабиётлар.

1. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлигининг “O’zbekiston” нашриёт матбаа ижодий уйи. 2016 й.
2. Малярчук В.И., Пауткин Ю.Ф. Хирургические болезни. Курс факультетской хирургии. Москва. Медицина. 2002 г.
3. Бабаджанов Б.Д., Охунов А.О., Шарипов Ю.Ю. Неспецифическая хирургическая инфекция. - Электронное учебное пособие на узбекском, русском и английском языках. Ташкент. 2013 г.
4. Савельев В.В. Хирургические болезни в 2-х томах. Учебное пособие. Москва. «ГЭОТАР-Медиа». 2006 г.
5. Савельев В.В. Руководство по неотложной хирургии органов брюшной полости. Руководство. Москва. «ГЭОТАР-Медиа». 2004 г.
6. Шевченко Ю.Л. Частная хирургия. Монография в 2-х томах. Москва. Медицина. 1998 г.
7. Лисицин К.М. Ўқотув қурол жарохатлари атласи. М.1986г.
8. Жидков С.А., Шнитко С.Н. Ҳарбий - дала хирургияси: ўқув қўлланма. нашриети- Мн,: БГМУ, 2001
9. Тиббий эвакуация босқичида жанговар хирургик травмани даволаш: В.Н. Гречко и др. Новгород: НГМА. 2008 г.
10. Мусалатов Ҳ.А. Хирургия катостроф. Учебник. М . Медицина. 1998г.

5.3 Интернет сайтлари

1. www.laparoscopy.ru
2. http://www.*medicalstud.ru/med-ge*
3. http://www.mediasphera.aha.ru/surgery/surg-mn.htm
4. http://www.*medobook.com/*
5. http://www.livelib.ru/book/1000284686
6. http://ziyonet.uz/ru/ Ўзбекистон таълим портали.
7. http://www.med-edu.ru/ Шифокорлар учун таълим портал.
8. http://www.childsurgery.ru/ Европейское общество детских хирургов.
9. http://eduportal.uz/rus/info/information/schoolinfo/Ўзбекистон информацион таълим портали.

Харбий дала хирургияси модули силлабуси

Тўлиқ номи	**Харбий дала хирургияси**		
коди:	Кредит ҳажми: 2 Шундан: ЖН – 2 кредит: ЯН- 0 мажбурий	Модул ўтилиш даври: 9 - семестр	ECTS value: 5
Таълим йўналиши	5510200 – «Педиатрия иши»	4 босқич бакалаврлари	
Модулнинг давомийлиги	6 кун		
Ўқув соатлари хажми:	Жами соат:	72	
	Шунингдек:		
	маъруза	8	
	амалий машғулот	10	
	Клиник укув амалиет	18	
	мустақил таълим	36	
Ўқув модулининг статуси	Клиник модуллар блоки		
ОТМ номи, манзили			
Кафедра номи			
Мазкур курснинг ўқитувчилари ҳақида маълумот	Лекторлар Ф.И.Ш. Амалий машғулот ўтказувчиларнинг Ф.И.Ш.	E-mail: E-mail:	
Машғулот вақти ва жойи			
Модулнинг мазмуни	Харбий дала хирургияси модули давомида катталарда кенг тарқалган хирургик касалликларини оддий ёки асоратли кечишларини ўрганишга, диагностикасига, даволаш усулларига, шунингдек профилактика ва реабилитациясига бағишланган. Модулда торакал, абдоминал, прокотология, қон-томир хирургияси амалиётида кўп кузатиладиган касалликларни ўргатиш, кўникма ва малакани шакллантириш.		
Пререквизитлар	Биология, гистология, нормал анатомия, нормал филиология, биохимия, топографик анатомия, оператив хирургия		
Постреквизитлар	Барча клиник модуллари		
Модулнинг мақсади	Харбий дала хирургияси модулини ўқитишнинг асосий мақсади соғлиқни сақлаш тизимининг бирламчи бўғинида фаолият кўрсатувчи умумий амалиёт шифокори педиатрини мустақил равишда иш юритиш жараёнида уй, поликлиника ва кундузги шифохона шароитида катталарда кўп учрайдиган турли хирургик касалликларда диагностика ва даволаш муолажаларини тўғри танлаш, режали операциялар ўтказиш муддатларини белгилаш, стационаргача бўлган даврда зарур даво муолажаларини ўтказиш, беморни стационарга етказиш, шошилинч ва фавқулоддаги		

	холатларда тез тиббий ёрдам кўрсатиш, шунингдек, профилактика, диспансер назоратини ташкил қилиш ва реабилитация тадбирларини ўтказишга ўргатиш, кўникма ва малакани шакллантиришдир.
Модулнинг вазифалари	Талабаларга ўқув жараёнини умумий амалиёт шифокор педиатрини тайёрлаш учун мўлжалланган дастур асосида ташкил этиш, тиббий-биологик ва бошқа фанлар билан интеграцияси асосида назарий билим ҳамда амалий кўникмаларга эътибор бериш, квалификацион тавсиянома регламентига мос ҳолда, мустақил ишлаш кўникмаларини, умумий амалиёт шифокори педиатр фаолиятининг барча босқичларида ривожлантиришдан иборатдир.
Модул бўйича талабалар билими, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар	**Модул якунида** **Талаба тасаввурга эга бўлиши керак:** –Тинчлик даври фавқулодда вазиятлар ва уруш даврида босқичма-босқич давалаш вақтида хирургик ёрдам ташкиллаштиришнинг асосий принципларини; –Ўқотув қуролдан жарохатланишнинг пайдо бўлиш сабаби ва механизмларини, улар диагностикаси ва даволашниг хусусиятлари. –Замонавий ўқротув қурол, ёқиқ, қушма, кўплаб, комбинацияланган жарохатларининг пайдо бўлиш хусусиятлари, кечиши ва диагностикаси. –Жарохат инфекциясининг, травматик ва куйиш шокининг, узоқ муддат эзилиш синдромининг, хар-хил локализацияли жарохатларнинг клиник белгиларини, диагностика, профилактика ва даволаш усулларини. –Тиббий эвакуатсия босқичларида тиббий саралаш, жарроҳлик ёрдамини кўрсатиш тартиби асосларини; **Талаба бажара олиши лозим:** -Жанговар хирургик травмада тиббий саралаш ўтказишни. –хар-хил локализацияли хирургик травмаларда биринчи шифокоргача ва биринчи шифокор ёрдамини.
Таълим бериш усуллари	маъруза амалий машғулотлар клиник ўқув амалиёт
Таъминот	Видеоматериаллар, презентациялар, компьютер дастурлари, дарсликлар, тарқатма материаллар, тестлар, вазиятли масалалар, ўқув қўлланмалар.

Ўқитиш натижалари:

Модулни якунлаганда талаба билади:

- Жарроҳлик жароҳатларнинг этиологияси, патогенези, таснифи, клиник кўриниши, ташхиси ва дифферентсиал диагностикаси;
- Тиббий эвакуатсия босқичларида тиббий саралаш, жарроҳлик ёрдамини кўрсатиш тартиби асосларини;
- Жанговар хирургик травмада тиббий саралаш ўтказишни.
- Хар-хил локализацияли хирургик травмаларда биринчи шифокоргача ва биринчи шифокор ёрдамини.
- Тиббий эвакуация босқичларида жанговар хирургик травмаларни диагностика, биринчи шифокоргача ва шифокор ёдамини кўрсатиш усулларини.

Модулни якунлаганда талаба бажара олади:

- Ярадор ёки жароҳатланган шахснинг дастлабки тиббий маълумотномасини тўлдириш (100-шакл).
- Плевра бўшлиғини пункция қилиш (кўрсатмалар, жиҳозлар, бажариш техникаси, пункция жойи).
- Кўкрак қафасини герметикловчи боғич (кўрсатмалар, жиҳозлар, бажариш техникаси).
- Плевра бўшлиғидан фаол ва пассив аспирация (кўрсатмалар, жиҳозлар, бажариш техникаси).
- Плевра бўшлиғининг торакоцентез ва дренажланиши (кўрсатмалар, жиҳозлар, бажариш техникаси, стандарт нуқталар).
- Қовурғаларнинг синишларида оғриқсизлантириш (турли усулларга кўрсатмалар, жиҳозлар, бажариш техникаси).
- Рувелуа-Грегуар, Петров, Эффендиев синамалари (кўрсатмалар, бажариш техникаси, натижаларни шарҳлаш).
- Кўкрак қафасига махкамловчи боғич (кўрсатмалар, ускуналар, бажариш техникаси).
- Куйишнинг чуқурлигини аниқлашнинг асосий йўналишли белгилари.
- Қувиқни катетеризатсия қилиш (кўрсатмалар, жиҳозлар, бажариш техникаси).
- Транспорт иммобилизатсиясига кўрсатмалар. Тос суяги синишларида транспорт иммобилизацияси (кўрсатмалар, техник).
- Қон қуйиш учун унинг яроқлилигини аниқлаш.